

A Vergődő madár körüli konspiráció egykor és ma

Én is részese lehettem 1994 októberében a Vergődő madár körüli konspirációnak. Félreértés ne essék, nem dicsekedni akarok vele, hiszen én csak egy nagyon kis mellékszereplője voltam az eseménynek. Amivel dicsekedhetem, az csupán a felém irányuló bizalom volt, hiszen ha csak egy láncszem is meginog, lőttek az egésznek: a belügy lecsap, és kész.

Előbb Horvát Lehel, az építész vezetett el a Zentai úti temető végébe, a Macskovics-féle téglagyár gazos, szemetes, hullámos agyaggödöréhez, az 1944-es ártatlan magyar áldozatok tömegsírjához. A lépcső, a kerítés, a téglafal már állt. Ő tervezte, a vidék jellegzetes építészeti stílusában, vakolatlan téglából. Adott volt a feladat, lefényképezni mindent, hogy dokumentálva legyen. Nem emlékszem, hogy mondta volna, erről egy szót se senkinek, mert sose lehet tudni. Nem kellett mondania, tudtam kimondatlanul is.

Lefényképeztem a gaztól, szeméttől megtisztított területet. A fenti részen, amely valójában a temető szintje, már ott állt a nagy és a kis kereszt, és a két kopjafa is. A madár még nem került a helyére. A Kertvárosban volt, egy öntödében. Ide a filmes Siflis Zoltán vitt el, szintén azért, hogy mielőtt kiszálltanák a helyére, fényképezsem le. A félhomályban ott volt a madár egy tárgoncán. Kalmár Ferenc indián totemállata, ezúttal nem festett fából, hanem bronzba öntve. Félelmetes volt. Ez a többmázsás súly nyomja majd mostantól az elkövetők lelkiismeretét. Azokét is, akik még életben vannak, s azokét is, akik a pokol legmélyebb bugyraiba kerültek. Mert az biztos, hogy a mennyországba egy sem jutott közülük. Közel fél évszázadon át együtt éltünk a gyilkosainkkal, akiket – melleleg – példaképül állítottak eléink, és ünnepelni kellett őket.

És most is figyelnek, szemmel tartanak bennünket. A madár további útját nem követtem nyomon, viszont Siflis Zoltán végigdokumentálta az

eseményeket. Ő mondta el, hogy előbb egy kis-teherautó ment ki az öntödéből, „hamis” fuvarral, s miután meggyőződtek arról, hogy senki sem követte, szállították ki a tömegsírhoz Horvát Lehel utánfutóján a madarat. Titokban került a helyére, tizenkilenc éven át őrizte a tömegsírba lőtt ártatlan áldozatok nyugodalmát, és emlékeztetett arra a gyalázatra, amely 1944-ben itt történt.

Kalmár Ferke amerikai útja során került kapcsolatba az indián művészettel. Nem sokkal utána, amikor nála jártam, Szabadkán, a Metohija utca 3.-ban, hátracipelt a műhelyébe, a hátsó fészerbe, és lelkendezve mutatta a fából faragott madárfejeket, szárnyakat és a már kész madarakat: *„Nézd, mit csinállok most, indián totemállatokat, olyanokat, amilyeneket az indiánok is faragnak.”*

A szabadkai síremléket mégsem fából faragta. Ide bronz kellett, nehéz fém, amelyet még a Száll a kakukk fészkére bölényerős indiánja sem tudna kimozdítani a helyéről. Jöttek viszont mások, teherautóval csörtettek át a sok száz halott itt nyugvó csontjain, valami emelőszerkezettel kitépték a helyéről a madarat, és elvitték. Nem tudták a szerencsétlenek, hogy Kalmár Ferke szól majd sziú barátainak, Tíz Medvének, a törzsfőnöknek, Szélfúttá Hajnak, a harcosnak, barátjuknak, Farkasokkal Táncolónak és magának Vergődő Madárnak, a szent embernek, akiről Ferke a szobrot mintázta, eljönnek, és a föld alól is előkerítik a tetteseket. Ha kell, eljön a sziú törzs összes harcosa. Mert ez így tovább nem mehet.

***

Végül mégsem jöttek el. Hogy miért nem, ki tudja? Lehet, hogy a világnak eme balkáninak nevezett szögletét túl sötétnek, reménytelennek találták. Már csak a „nagy erővel nyomozó” rendőrségünkben bízhattunk, hogy kézre keríti

A képen Kalmár Ferenc és a sziú indiánok szent embere, a Vergődő Madár. A fotó 1994. november 2-án, halottak napján, az emlékmű fölszentelésekor készült Szabadkán, az egykori Macskovics-féle téglagyár agyaggödrében

a tettéseket. Nem sikerült neki, pedig a tolvajok, ahogy hírlik, nagyon sok árulkodó nyomot hagytak maguk után. Régebben ugyancsak nem került rendőrkézre az az elkövető sem, aki a gimnázium falán lévő, háromnyelvű Kosztolányi-táblát akarta fölrobbantani, szerencsére, sikertelenül. Ugyanakkor ugyanott robbanóanyagtól, rejtélyes körülmények között, megsérült a csetnik párt szabadkai vezére, de a rendőrség ezt a tettet sem találta meg.

Elmondok még egy esetet, csak azért, hogy derék miliciánk sikeres akciójáról is essék szó. Még a dicső szocializmus utolsó éveiben történt. A csókai Móra Ferenc Magyar Művelődési Egyesület akkori épületének két sarkán, magasan fönt állt egy-egy zászlótartó szerkezet. Jeles ünnepekkor az egyikbe a jugoszláv, a másikba a magyar zászlót tűzték ki. Megvolt a helye a jugoszlávnak és megvolt a helye a magyarnak. Aztán másnap reggel a magyar zászló mindig lent hevert a porban. Az egyesület vezetősége

följelentést tett az esetről a rendőrségen minden alkalommal. A helyi milícia pedig tehetetlen volt, sehogyan sem tudta kideríteni, ki az, aki az éj leple alatt földbe tiporja a magyar zászlót. Az egyesület tagjai meg gondoltak egy nagyot, előbb kítűzték a megszokott helyére a jugoszláv zászlót és a saját helyére a magyart, aztán, miután beesteledett, fölcserélték a zászlókat, a jugoszláv helyére tették a magyart, és a magyar helyére a jugoszlávot. És másnap reggel, bizony, a porban hevert a jugoszláv zászló. Mit ad isten, a helyi rendőrség azonnal előállította az elkövetőt. Hát, így is lehet, de mit kezdjen az ember egy három és fél tonnás bronzmadárral? Lám, voltak, akik mégiscsak tudtak mit kezdeni vele. Nehéz munkagépek kellettek hozzá, ott csörtettek át a kivégzettek csontjai fölött, és a rendőrség azóta sem derítette ki, hogy kik voltak. Állítólag fél éven át nyomoztak, sikertelenül, majd leállították a nyomozást, mondván, hogy már biztosan beolvasztották a szobrot. Kalmár Ferenc alkotása

közben névváltoztatáson is átesett: egyre többen kezdték Vergődő turulnak hívni. Ellopása óriási tiltakozási hullámot kavart, amire a szerb hatalom már gyorsabban reagált. Kiírták a közbeszerzési pályázatot az újraöntésre, erre két pályázó jelentkezett. Az egyik az az Antal Mihály-féle öntöde volt, ahol az eredeti szobrot elkészítették (annak idején, 1994-ben a balkáni háború zivatarában vállalták ezzel a lebukás minden esetleges kockázatát, a vele járó akár súlyos büntetéssel együtt is), a másik egy fővárosi öntöde. S láss csodát, a belgrádi céget hozták ki győztesnek, nyilván titkos politikai háttéralku eredményeként. Az első Vergődő turul 2013 októberében tűnt el, így halottak napján az emlékezők az üres talapzaton helyezték el a kegyelet virágait, a szerb felső hatalom pedig távol maradt. 2014. november

2-án már állt az új, a belgrádi öntvény. Néztem, sokáig néztem, és átjárta a bensőmet a fájdalom. Ez nem az a madár, ez hamisítvány. Nekem örökre az a madár marad meg Vergődőnek, amit/akit a Kertvárosban, az Antal-öntödében titokban lefényképeztem. Ezt az új, idegen madarat már megtisztelte a szerb köztársasági elnök is, fejet hajtott előtte, és két szál fehér rózsát helyezett el a talapzatán.

Az igazi Vergődőnek meg valamikor visszajön majd a szelleme, és Tíz Medvével, Szélfúttá Hajjal, Farkasokkal Táncolóval, az összes sziú harccsal meg az ártatlanul kivégzett valamennyi áldozat szellemével kísértetni fogja a gyilkosokat és a tolvajokat mindaddig, amíg világ a világ.

2013. november 2. és 2024. október 20.

A Vergődő madár – az eredeti...

...és a 2014-ben felavatott másolat